

Aldona Damušytė, Lietuvos geologijos tarnyba

„ABIPUS KRANTO LINIJOS“

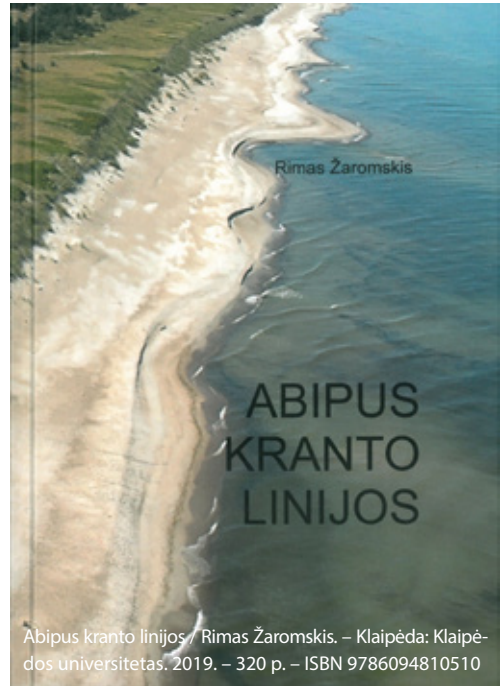
Tai – ne pirmoji knyga apie krantą. Ir ne vienintelė. Vis dėlto ji – bene pirmoji, kurioje krantas, kaip stuburas, ne skiria, o jungia dvi neatsiejamas esybės – žemės – puses, negalinčias egzistuoti atskirai viena nuo kitos. Kas būtų plunksna be paukščio, širdis be žmogaus? Tik atskiros tobulos visumos dalys, mažutės kaladėlės didelėj dëlionėj. Viena be kitos negyvos, tuščios, besielės... Taip ir krantas. Atimk iš jo jūrą... O žemę (sausumą) atimk...

Habil. dr. Rimas Žaromskis, kaip niekas kitas, supranta, kad viena be kito net neegzistuoja. Netikit tu? Tuomet jums belieka perskaityti jo knygą. Nuo pirmo iki paskutinio puslapio.

Šiuos žodžius, ko gero, reikėjo parašyti pabaigoje, tačiau vos paėmus R. Žaromskio naujausią knygą į rankas tos mintys išplaukė tarsi savaime, tarsi seniai tokios progos laukusios. Juk tiek bendrauta, kalbėtasi su autoriumi, klausytasi jo pasakojimų, žavėtasi jo begaline erudicija, taktiškumu, elegancija... Begaliniu noru prakalbinti, sužinoti, patirti. Ir labai suprantamai, įdomiai perteikti sukauptas žinias klausančiajam ar skaitančiajam...

Taigi „Abipus kranto linijos“... Rašyti atsiliepiamą apie tokią knygą – ir didelė garbė, ir didelis įpareigojimas. Jau įvade autorius leidžia suprasti, kad skaitytojui nebus lengva, kad kelionė krantu prasidės gerokai anksčiau (istoriškai prasme) ir tęsis ilgiau (geografinėje prasme). Autorius savo knygoje neapsiriboja tik 90,66 kilometro Baltijos jūros Lietuvos pakrantės ilgiu. Kaip ir neapsiriboja vien šiandiena.

Pirmiausia skaitytojo dėmesys atkreipiamas į tai, kad tie 90,66 km Baltijos jūros pakrantės ne visuomet priklausė Lietuvai. Pradėjęs nuo didžiojo kunigaikščio Vytauto laikų, kai valstybė plytėjo tarp Baltijos ir Juodosios jūrų, jis nuosekliai dėlioja istorijos mozaiką, stabteldamas prie vieno ar kito istorinio fakto (o jų knygoje tikrai apstu), primindamas, o dažnai ir paaiškindamas jaunesniam skaitytojui to fakto priešistorę, jo atgarsį

dabartyje, pateikdamas ir ateities įžvalgas. O tuomet jau pereina prie kranto, kaip gamtinio darinio, vertinimo. Autorius motyvuotai paaiškina, kodėl ir kaip Klaipėdos sąsiauris padalija Lietuvos Baltijos krantą į dvi dalis: pietinę, smėlingą, su tipišku akumuliaciniu krantu, besitęsiančią nuo Sambijos pusiasalio (Kuršių nerija), ir šiaurinę – žemyninį krantą su besikaitaliojančiomis tiek akumuliacinėmis, tiek abrazinėmis atkarpomis.

Pabrėždamas, kad Baltija yra viena jauniausių mūsų planetos jūrų, autorius išsamiai aprašo jos kranto raidą per paskutiniuosius 12 tūkst. metų, kranto zonos – pakrantės ir priekrantės – reljefą ir nuosėdas, priekrantės biotos pasaulį, aptardamas krante veikiančius akumuliacijos ir abrazijos procesus pateikia savo įžvalgas priekrantės reljefo formavimo klausimais. Didelį dėmesį skirdamas smėlio apykaitai tarp jūros ir kranto, detalai paaiškina, kokie veiksniai sąlygoja vienu ar kitu kranto linijos pokyčių, priekrantės reljefo

formų atsiradimą. Ir visa tai papildo gausiomis iliustracijomis.

Savo knygoje R. Žaromskis daug dėmesio skiria ir krantotvarkos darbams: nuo pirmųjų rašytiniuose XV a. šaltiniuose paminėtų nerijos ties Šarkuva tvirtinimo darbų iki Palangos paplūdimio smėlio papildymo jau XXI a. Autorius ne tik apžvelgia, kas buvo nuveikta per tuos prabėgusius šešis amžius, kritiškai įvertina atliktus darbus, bet ir iškelia problemas, kurias reikia įveikti dabar, numato laukiančius ateities iššūkius, parodo kelius, kuriais reikėtų eiti, ir klystkelius, kurių derėtų vengti.

R. Žaromskio žodžiais tariant, „joks tyrinėtojas negali aplankyti visų Žemėje egzistuojančių krantų, juolab suprasti jų raidos ir ypatumų“. Todėl knygoje ir skiriamas toks didelis dėmesys visiems, kurie daugiau ar mažiau prisidėjo prie Baltijos jūros tyrimų, pakrantės tvarkymo, jaučiama gili pagarba jų darbams. Knygoje pateikti istoriniai faktai yra autoriaus, daug metų dirbusio „ant kranto linijos“, išgyventi, paremti autentiška patirtimi. Arba egzotiški, kaip kad apie Palangoje veikusią koralų apdirbimo įmonę.

Su jam būdingu detalumu, įsigiliniu į gausybę istorinės, geologinės, geografinės medžiagos šaltinių autorius dėlioja sudėtingą Kuršių nerijos ir žemyninio kranto raidos mozaiką. Užpustytų kaimų (gyvenimų) istorijos, pašto keliai, pirmieji švyturiai, kopagūbrį sutvirtinę pinučiai ir dar daugybė kitų laiko tėkmės nuneštų užmarštin buvusių gyvenimų trupinių vėl iškeliami į dienos šviesą kaip be galo vertinga patirtis, iš kurios yra ir reikia daug ko pasimokyti. Aprašydamas atskiras Kuršių nerijos ir žemyno jūrinio kranto atkarpas, autorius daug dėmesio skiria priekrantėje vykstantiems procesams, kurie ir formuoja paplūdimį tokį, kokį jį matome dabar ir turėsime ateityje. Knygoje suprantamai ir vaizdžiai nupasakojamas ryšys tarp jūros priekrantėje ir pakrantėje veikiančių procesų, jų įtaka pakrantės infrastruktūrai, net pateikiama išsamiais moksliniais tyrimais paremta kiekvienam poilsiautojui gyvybiškai (tiesiogine šio žodžio prasme) svarbi informacija: kaip saugiai elgtis vandenyje, kokių pavojų vengti, ką daryti jiems ištikus. Autoriui bū-

dingas jautrus dėmesys kiekvienam kranto lankytojui juntamas visoje knygoje: į kiekvieną iš jų – ar tai būtų tikrasis pajūrio šeimininkas žvejys, ar trumpam atvykęs poilsiautojas – žvelgiama su pagarba...

Nemenkas dėmesys knygoje skirtas mūsų pajūrio uostams ir uostavietėms, Klaipėdos sąsiaurio, apsauginio kopagūbrio problemoms: šiandienos aktualijoms, ateities perspektyvoms. Specialistų dėmesio vertos autoriaus įžvalgos Klaipėdos ir Šventosios uostų plėtos, mažųjų uostelių įrengimo, kompleksinių krantotvarkos darbų klausimais. Daug naudingos informacijos ir rekomendacijų čia ras ir priekrantės infrastruktūros projektuotojai.

Ši knyga labai svarbi ir mūsų kalbos turtinimo, vaizdingumo požiūriu. Knygoje R. Žaromskio dėka atgimė daug senųjų terminų. Juk retas kuris yra girdėjęs ką nors apie „kubinę rūtę“ (tūrio matavimo dydį, prilygstantį maždaug 4 m³), „rykštę“ (ilgio matą, prilygstantį 3,766 m), „pėdą“ (gylio vienetą, lygų 0,3185 m) ir dar daugelį kitų, kuriuos rasime beskaitydami.

Žinoma, kad žmonės labai skirtingai priima informaciją: vieniems pakanka tik perskaityti tekstą, kitiems perskaitytos informacijos suvokimą sustiprina vizualiniai potyriai. Autorius ir apie tai pagalvojo. Manychiau, kad plataus spektro (nuo pirmųjų kranto žemėlapių iki mokslinių tyrimų rezultatų kreivių) iliustracijų gausa yra didelis šios knygos privalumas.

Autorius teigia, kad „visame krante nėra nė vienos atkarpos, kurios nebūtų paveikę kokie nors dramatiški įvykiai: uraganinės audros, ekologinės katastrofos, tiesioginė žmonių veikla jūroje ar pakrantėje“. Įvertindamas šią skaudžią patirtį, jis su rūpesčiu žvelgia į ateitį, kai klimato pokyčiai, tikėtina, sukels dar didesnių problemų. Kaip mokslininkas, tyrėjas, R. Žaromskis parodo kelius, kuriais derėtų eiti, siekiant išsaugoti turimą pakrantę ir priekrantę, susirūpinęs klausia, ką paliksim ateinančioms kartoms...

Autorius, į skaitytoją žvelgdamas kaip į artimą, mylimą žmogų, siekia jam įskiepyti meilę jūrai, pažadinti, sustiprinti norą būti ne „valstybės prie jūros“, o „jūrinės valstybės“ piliečiu. Ar gebėsime tinkamai priimti šio didžio žmogaus dovaną?